

Spelontwikkeling en spelbegeleiding

Annerieke Boland en vele anderen

23 maart 2023

landelijk expertisecentrum

jonge kind

Opzet

Aanleiding

Werkwijze

Spelontwikkeling

Kijkwijzers

Aanleiding

Handelingsverlegenheid

- Werkveld
- Opleiding

Vragen

Op welke manier kunnen (aankomend) professionals jonge kind zich bekwamen in het ondersteunen van de spelontwikkeling (als doel op zich)?

- Hoe kunnen (aankomend) professionals jonge kind ondersteund worden **in het observeren** van spel en spelontwikkeling?
- Hoe kunnen (aankomend) professionals jonge kind ondersteund worden **in het stimuleren** van spel en spelontwikkeling?

Opbrengst: 'toolbox'

Kijkwijzers om handelen te ondersteunen

Uitleg en voorbeelden van spelimpulsen voor verschillende spelniveaus

Videofragmenten van verschillende spelniveaus, met uitleg

Volgsystemen < > Kijkwijzers

Spel - 1b

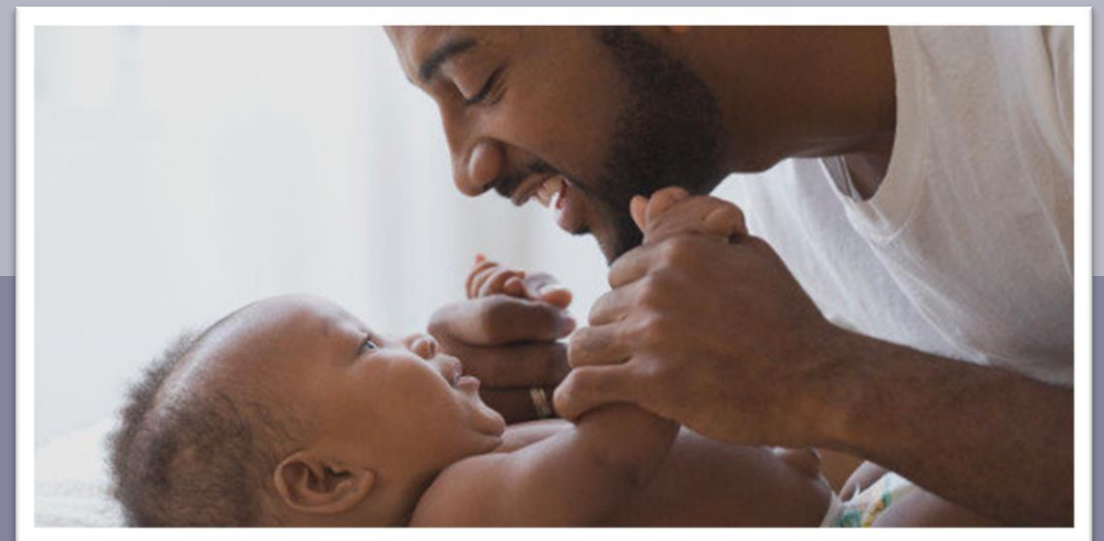
Neemt meer initiatief tot samenspelen in een rollenspel.

Spel - 2a

Speelt een eenvoudig thematisch rollenspel. Neemt bewust een rol aan in het spel. Maakt zelf een samenhangend spelverhaal.

	1;6	2	2;6	3	3,6	4	4;6
ad erlei ei en	<ol style="list-style-type: none"> 1. Manipuleert met allerlei voorwerpen/materialen, (bijvoorbeeld : zand , water , klei en vingerverf). 2. Oriënteert zich op symbolisch spel: voorwerpen krijgen andere betekenis. 3. Speelt korte tijd alleen. 4. Krijgt belangstelling voor wat andere kinderen doen en kijkt er regelmatig naar. 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Speelt eenvoudig 'doen-alsof-spel' met behulp van allerlei materiaal, (bijvoorbeeld een bord met zand is een pizza, 	<ol style="list-style-type: none"> 1. Speelt naast de ander. 2. Ontdekt het spelen mét andere kinderen, meestal in doen-alsof-spelletjes. 3. Neemt een afwachtende houding aan bij samenspel. 				

Emotieverbonden contactspel, bewegingsspel

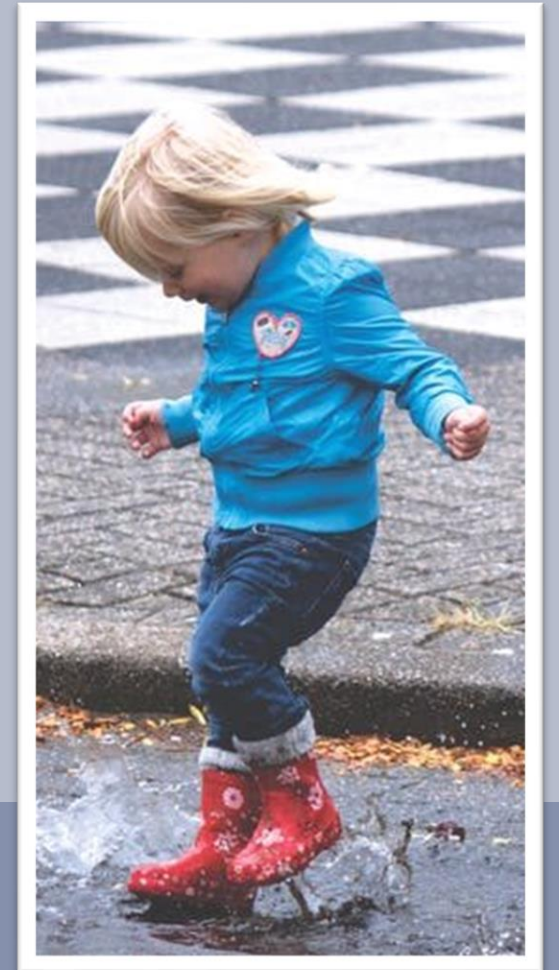

Objectgebonden contactspel

Manipulerend / materiaalgericht spel

Steeds doelgerichter constructiespel

Steeds complexer rollenspel

Manipulerend / materiaalgericht spel

Sensopathisch / Sensomotorisch spel: zintuigelijke beleving, ervaren van eigen motorische mogelijkheden

Fysieke manipulatie: eigenschappen en mogelijkheden van materialen

Mentale manipulatie: verbeelden, representeren

Wynberg, Boland, Raijmakers, Van der Veen (2021)

Mentale manipulatie

Manipulerend / materiaalgericht spel

Sensopathisch / Sensomotorisch spel: zintuigelijke beleving, ervaren van eigen motorische mogelijkheden

Fysieke manipulatie: eigenschappen en mogelijkheden van materialen

Mentale manipulatie: verbeelden, representeren

Wynberg, Boland, Raijmakers, Van der Veen (2021)

Niveau?

- Wat doet en zegt het kind
- Is het kind beginnend, enige ervaring, meer ervaren?

Fysieke
manipulatie 1
HANTEREN

Verkennen eigenschappen en mogelijkheden van materialen

Toevallige handelingen
Kijken, luisteren, accepteren
Herhalen - effectspel
Geen taal, wel: iets laten zien, oogcontact, 'Kijk'
Aandacht voor hier en nu
Imiteren handelingen heel globaal

Experimenteren gericht met functies en effecten van materialen

Bewuster experimenteren
'Onderzoeken' effecten
Herhalen en variëren
Observeren en verwoorden
Trekken conclusies
Aandacht voor proces
Imiteren handelingen preciezer
'Oefenspel'
Toevallige producten

Gebruiken materialen doelgericht

Hanteren materialen als middel
Geven commentaar, verklaren, leggen uit
Observeren gedetailleerd
Hanteren materialen vanuit hun rol
Combineren materialen doelbewust

Fysieke manipulatie: HANTEREN

Vroege ontwikkeling Verkennen eigenschappen en mogelijkheden van materialen <i>Voorbeeld</i>	Verdere ontwikkeling Experimenteren gericht met functies en effecten van materialen <i>Voorbeeld</i>	Volgende spelfase Gebruiken materialen doelgericht <i>Voorbeeld</i>
<p>Observeren en accepteren wat er gebeurt, zonder commentaar.</p> <p><i>Kind duwt knikkers in de klei.</i></p>	<p>Observeren hoe iets werkt of dat iets gebeurt en benoemen dat.</p> <p><i>Kind duwt een knikker in de klei en ontdekt dat er een kuiltje in de klei ontstaat. 'Hé, een kuiltje.'</i></p> <p>Trekken (soms overhaaste) conclusies.</p> <p><i>Kind probeert een knikker in koude, nog harde klei te duwen. Dat lukt niet. 'Hier kan geen knikker in.'</i></p>	<p>Observeren gedetailleerd hoe iets werkt of dat iets gebeurt en benoemen dat.</p> <p><i>Het kind duwt knikkers en andere voorwerpen in de klei. 'Deze maakt een rondje, maar deze maakt een puntje.'</i></p> <p>Benoemen ook welke kenmerken NIET aanwezig zijn.</p> <p><i>'Die heeft geen puntje.'</i></p> <p>Trekken conclusies op basis van meerdere observaties.</p> <p><i>'Als de klei zacht is, kom je dieper.'</i></p>

Fysieke manipulatie: HANTEREN

Vroege ontwikkeling Verkennen eigenschappen en mogelijkheden van materialen <i>Voorbeeld</i>	Verdere ontwikkeling Experimenteren gericht met functies en effecten van materialen <i>Voorbeeld</i>	Volgende spelfase Gebruiken materialen doelgericht <i>Voorbeeld</i>
Zijn gericht op de situatie in het hier en nu, leren in het moment. <i>Het kind kijkt naar de tinkers.</i>	Hebben aandacht voor processen en veranderingen. <i>Het kind merkt op dat de tinkers langer is dan eerst.</i>	Verklaren hoe iets werkt of waarom iets verandert. Geven (zelfbedachte) verklaring. <i>Het kind merkt op dat de tinkers langer is dan eerst. 'Dat komt omdat ie heel veel water heeft gedronken.'</i>

Spel met zand

[2-speelmaatje.mp4 \(vimeo.com\)](https://vimeo.com/620142335/1847765f89)

<https://vimeo.com/620142335/1847765f89>

Bron:

[Weinig taal, toch in gesprek | Eduseries](#)

Niveau?

- Wat doet en zegt het kind
- Is het kind beginnend, enige ervaring, meer ervaren?

Fysieke
manipulatie 2
ORDENEN

Beginnend ordenen van materialen

Verzamelen

Legen en vullen

Maken rijtjes

Verdelen in bakjes e.d.

Twee 'dezelfde' bij elkaar

Weinig taal, wel: iets laten zien,
oogcontact, 'Kijk'

Voltooien niet wat ze begonnen zijn

Gerichter ordenen van materialen

Ordenen op basis van kenmerk.

Combineren, groeperen, sorteren,
classificeren.

Benoemen waarom.

Vergelijken op grootte, lengte,
breedte, hoogte, gewicht... seriëren

Herkennen patronen, maken
simpele patronen

'Esthetisch spel'

Maken ordening vaak af

Ordenen van materialen met een doel

Ordenen op basis van meerdere
kenmerken:

- Soort bij soort

- Rangorde

- Inzicht in hoeveelheid / aantal

- Afpassen en echt meten

Beeldend spel

Constructief spel

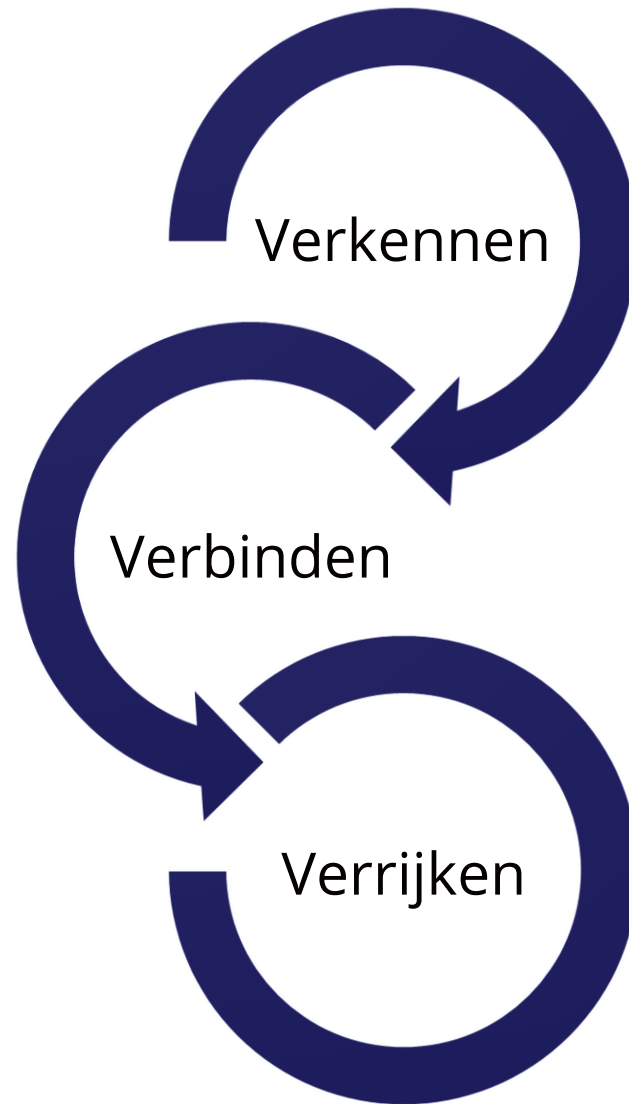
Redeneren over de ordening

Fysieke manipulatie: ORDENEN

Vroege ontwikkeling		Verdere ontwikkeling		Volgende spelfase	
Beginnend ordenen van materialen	<i>Voorbeeld</i>	Gerichter ordenen van materialen	<i>Voorbeeld</i>	Ordenen van materialen met een doel	<i>Voorbeeld</i>
Merken verschillen en overeenkomsten op, zonder commentaar: bv. ze doen twee of meer dezelfde voorwerpen bij elkaar of halen 'ander' voorwerp uit een groepje dezelfde voorwerpen	Kind verzamelt buiten allerlei kleine takjes. Er ligt een blaadje tussen, het kind haalt dat weg.	Identificeren een verschil of overeenkomst en benoemen dat.	Kind verzamelt buiten allerlei takjes. Het kind zegt: <i>'Dit takje is klein en dat takje is groot'</i> .	Beschrijven gedetailleerd verschillen en overeenkomsten tussen materialen, ook van afwezige materialen. Geven soms een verklaring.	Kind verzamelt buiten allerlei takjes en kan grote en kleine verschillen onderscheiden. Het kind zegt: <i>'deze takjes hebben knopjes, want die krijgen bloemetjes. Deze takjes voelen heel glad, maar deze prikt'</i> .

Spel begeleiden met de 3 V's

De Haan, D. (2012)

Verkennen, verbinden en verrijken

Merken verschillen en overeenkomsten op, zonder commentaar: bv. ze doen twee of meer dezelfde voorwerpen bij elkaar of halen 'ander' voorwerp uit een groepje dezelfde voorwerpen

Verkennen: Kind verzamelt buiten allerlei kleine takjes. Er ligt een blaadje tussen, het kind haalt dat weg.

Verbinden: Je verzamelt ook takjes en geeft ze aan het kind. 'Hier heb je nog een takje.'
Of je zegt: 'Ja, inderdaad, het blaadje hoort er niet bij, hè?'

Verrijken: 'Wat heb jij veel kleine takjes. Deze is een beetje groter, een beetje dikker. Mag die er ook bij?'

Verkennen, verbinden en verrijken

Identificeren een verschil of overeenkomst en benoemen dat.

Verkennen: Kind verzamelt buiten allerlei takjes. Het kind zegt: *'dit takje is klein en dat takje is groot'*.

Verbinden:

Verrijken:

Verkennen, verbinden en verrijken

Identificeren een verschil of overeenkomst en benoemen dat.

Verkennen: Kind verzamelt buiten allerlei takjes. Het kind zegt: *'dit takje is klein en dat takje is groot'*.

Verbinden: *'Ja, inderdaad!' Je zoekt nog een klein takje. 'Die is ook klein.'*

Verrijken:

Verkennen, verbinden en verrijken

Identificeren een verschil of overeenkomst en benoemen dat.

Verkennen: Kind verzamelt buiten allerlei takjes. Het kind zegt: *'dit takje is klein en dat takje is groot'*.

Verbinden: *'Ja, inderdaad!' Je zoekt nog een klein takje. 'Die is ook klein.'*

Verrijken: 'En deze is ook groot'. Er kan een spel ontstaan om een groepje met kleine en een groepje met grote takjes te maken.

of: 'En deze is nog kleiner.' Er kan een spel ontstaan om de takjes op volgorde van grootte te leggen.

Ontwikkeling van rollenspel

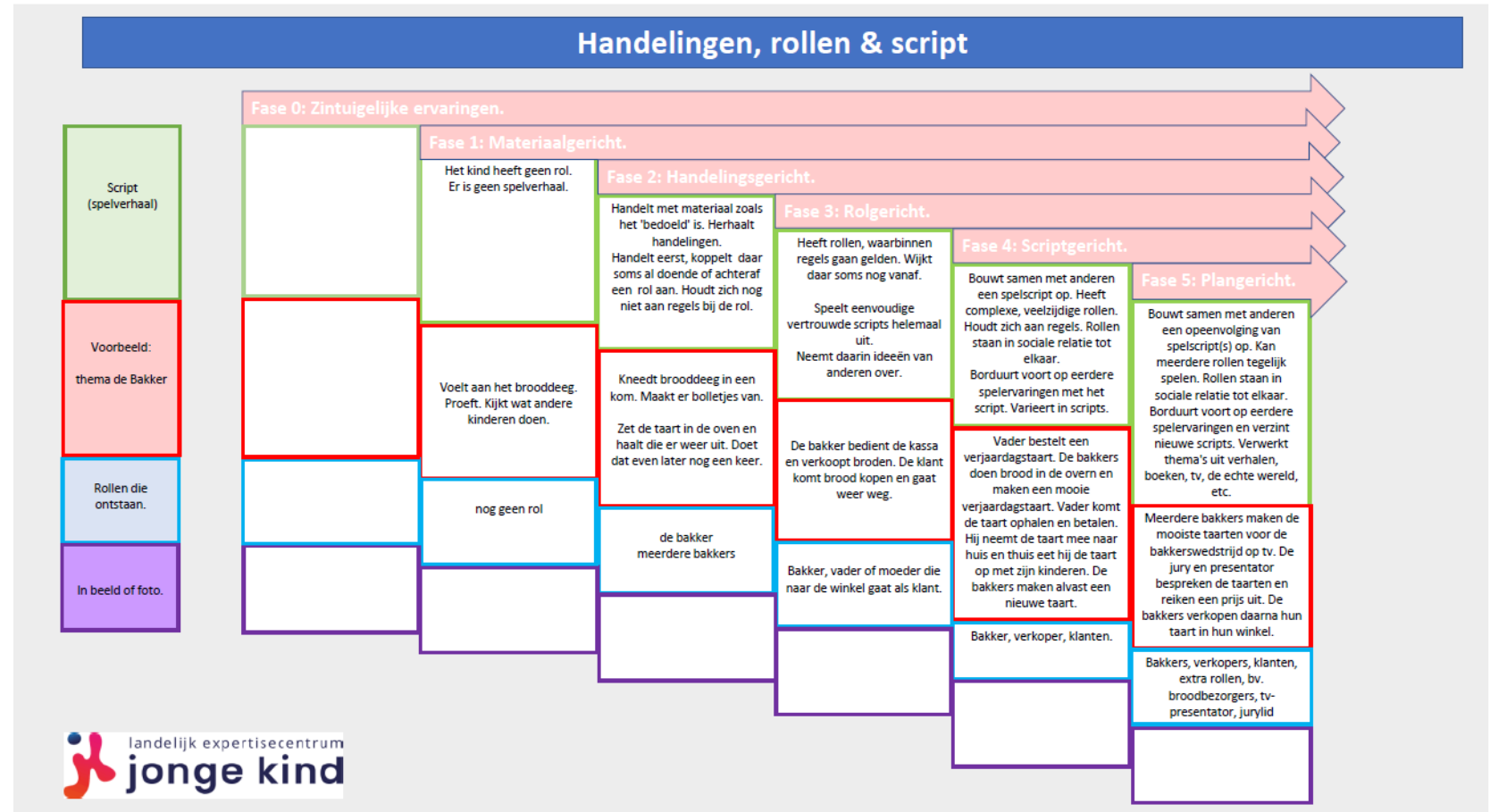
	Materiaal-gericht	Handelings-gericht	Rolgericht	Script-gericht	Plan-gericht
Materiaal gebruik					
Handelingen, rollen & script					
Taal					
Plannen					

Bewerking van Leong & Bodrova (2012)

Break-out rooms

Wissel uit: welke fase(n) zie je in jouw groep?

Bedenk zelf voorbeelden vanuit 'De eierwinkel'. (Padlet)

Vooruitblik

- materiaalgericht spel
- rollenspel (algemeen)
- spel met zand
- spel in de huishoek

Houd de website in de gaten:
www.lejk.nl

Spelbegeleiding begint met kijken, luisteren en begrijpen

Contact: Annerieke Boland,
a.boland@ipabo.nl

Met dank aan José, Robert, Natascha, Corrie,
Denny, Anita, Bas, Mariska, Roos, Mirjam,
Lisanne, Lenie, Jeannette, Marjolijn, Linda,
Marieke, Sigrid, Mette, Rosanne, Anouk,
Miranda, Marie Claire, Marcella...